

İmparatorluğu Sorunsallaştırmak: #charliehebdo Saldırısı ve İslami Radikalizm

Övünç Meriç ve Nesrin Yazar

Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi

ovuncmeric@maltepe.edu.tr

nesrinyazar@maltepe.edu.tr

Öz

Son yıllarda, Orta Doğu çıkışlı uluslararası terör eylemlerinin ideolojik alt yapısının İslami radikalizm söylemleriyle beslendiği görülür. Çok yakın bir tarihte (7 Ocak 2015) Fransa'da gerçekleşen ve 12 kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan *Charlie Hebdo* dergisine saldırı, bu ideolojik söylemsel zeminin yeniden ve güçlü biçimde tartışılmasına yol açar. 1990'ların ortasında Hårdt ve Negri tarafından yazılan İmparatorluk (2003) eseri, literatüre yeni bir tanımla "çokluk" kavramını kazandırır. Bu kavram, imparatorluğun alternatifi olabile potansiyeline sahip tüm politik eylemleri kapsarken; İslami radikalizmi de yeniden tartışır ve onun de-modernizasyon üzerinden çokluk vaat edebildiğini iddia eder. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası ortaya çıkan süreç ve İslami radikalizmin terörün merkezine yerleşmesi bir tarafta bu türden bir hareketin çokluk olarak değerlendirilmesini engellerken, diğer yanda dinler arası çatışmanın yeniden gündeme gelmesine neden olduğu düşünülür. Bu iddia çerçevesinde, *Charlie Hebdo* saldırısı ile ortaya çıkan Türkiye'deki kamuoyu tepkisi bu çalışmanın ana gündemini oluşturur. Bu çalışmada, 7 Ocak 2015 tarihinde paylaşılan 18 bin tweet içinden belirlenen hashtagler ve bu hashtagler altında atılan tweetler kategorize edilerek bilgisayar destekli söylem analizi aracılığıyla incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmparatorluk, çokluk, İslami radikalizm, *Charlie Hebdo*, Twitter, bilgisayar destekli söylem analizi.

•••••

Makale geliş tarihi: 15.03.2015 · Makale kabul tarihi: 15.04.2015

<http://ilefdergisi.org/2015/2/1/>

ilef dergisi · © 2015 · 2(1) · bahar/spring: 11-43

Problematizing the Empire: Charlie Hebdo Attack and Islamic Radicalism

Övünç Meriç and Nesrin Yazar

Maltepe University Faculty of Communication

ovuncmeric@maltepe.edu.tr

nesrinyazar@maltepe.edu.tr

Abstract

In recent years, the ideological infrastructure of international terrorism organizations based in the Middle-East has been composed of discourses based on 'Islamic radicalism'. On 7 January 2015 the attack on the headquarters of the French satirical magazine *Charlie Hebdo* resulted in the killing of 12 people in Paris, leading to further discussions about this ideological and discursive field. In their book *Empire*, Hardt and Negri (2000) redefined the concept of 'multitude' by including all the political actions that have the potential to be an alternative to the 'empire'. Islamic radicalism has been also discussed based on the claim that it can offer a 'multitude' against De-modernization and, in the debates that emerged after the 11 September 2001 attacks in the U.S., the positioning of Islamic radicalism at the center of internationalism terrorism has prevented the evaluation of this political movement as a 'multitude'. It has also been seen how, because of this situation, the conflict between religions has become an item high on the international political agenda again. Within this framework, the main purpose of this study is to discuss the reaction of the Turkish public that occurred after the *Charlie Hebdo* shooting by analyzing 18.000 tweets and the relevant hashtags, collected on 7 January 2015, through the use of Computer-Mediated Discourse Analysis.

Key Words: Empire, multitude, Islamic Radicalism, *Charlie Hebdo*, Twitter, computer mediated discourse analysis.

<http://ilefdergisi.org/2015/2/1/>

1990'lı yılların ortasında, küreselleşmiş dünyada, post-Marksist Michael Hardt ve Antonio Negri (2003) emperyalizm kavramının yetersiz olduğu varsayımıyla yeni bir iktidar teorisi ortaya koyma çabası sonucu "imparatorluk" kavramını literatüre kazandırır. Gerçekten de o güne kadar, "yeni dünya düzeni" kavramı, iktisadi değişimler içine hapsolmuş önceki kavramsal çerçevenin belirlediği sınırlar içinde ele alınmıştır. Onlara göre, bu önceki çerçeve günümüz küresel krizlerinin sebep ve sonuçlarına yanıt vermektan uzaktır. Eğer toplumlar alternatif bir siyasal ve iktisadi iktidarın üretimi konusunu önemsiyorsa, imparatorluk kavramı, ilk elde, önceki eleştirel kuramsal çerçevelerden daha umut vaat edici bir yapısal çözüm ortaya koyar. Bu çözüm, onlara göre imparatorluk kavramına içkin "çokluk" kavramıdır ve asıl önemlisi çokluk aynı anda imparatorluğun da çözülmesine sebep olacak potansiyele sahiptir (2003, s.82).

Hardt ve Negri'nin (2003) Spinoza'dan farklı bir bakışla ödünç aldığı çokluk, edilgen kitleler değil etkin topluluklar olarak formüle edilir (s.15). Bir taraftan günümüz toplumsal hareketlerinin (İşgal Et! Hareketleri, Öfkeliiler Hareketi, Gezi Parkı Direnişi, Mısır Devrimi, vb.), özellikle sosyolojik ve siyasal haritasını çıkarmak için önemli bir açılım sağlayan çokluk, aynı zamanda İslami radikalizmin değerlendirilmesi noktasında da bir etki sağlayabilir.

Özellikle son yıllarda Orta Doğu'da yükselen İslami radikalizmin kökenleri ve bu türden köktenci hareketlerin "çokluk" kavramı içinde ele alınması konusunda bazı soruların gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Günümüzde İslami radikalizm söylemlerinin, Orta Doğu'daki bazı terör örgütleri tarafından, özellikle El-Kaide gibi örgütlerin, eylemlerini etkilediği ya da dinin politik gücünün meşruiyet sağlama ve taraftar toplama adına kullanıldığı ortadadır. En son 7 Ocak 2015'te Fransa'da yayınlanan mizah dergisi Charlie Hebdo'ya karşı gerçekleştirilen ve 12 kişinin yaşamını yitirdiği saldırıda, (arka planda uluslararası bazı meselelerin de olabileceğine karşı ortaya çıkan varsayımları da ihmal etmeden) İslami radikalizmin yıkıcı etkisini görmek mümkündür. İslam peygamberi Hz. Muhammed'in karikatürlerinin yayınlanmasının gerekçe gösterildiği saldırı (Penketh ve Weaver, 2015) günlerce dünya kamuoyunda tartışılır, hatta hem Doğu'da hem Batı'da bazı din kökenli ırkçı söylemlerin de yeniden gündeme gelmesine neden olur.

Uluslararası terör özellikle 11 Eylül 2001'de Washington'a, Pensilvanya'ya ve ABD'nin New York kentinde bulunan İkiz Kulelere yapılan ve ABD hükümeti tarafından El-Kaide saldırısı olarak kabul edilen terör saldırısı sebebiyle o günlerde hiç olmadığı kadar yoğun şekilde yeniden gündeme gelir. Saldırı, sonraki yılların tüm güvenlik politikalarını ve hukuki düzenlemelerini etkiler; bu doğrultuda uluslararası teröre karşı "tüzel bir kuruluş" düzeyinde "ulus-üstü" hukuk yapısının inşasının itkisi haline gelir. Aynı zamanda ve belki de çok önemli olarak, Irak'a ve Afganistan'a müdahalenin meşru zemini için kullanılır.

Bu çalışma, Hardt ve Negri'nin imparatorluk ve çokluk kavramlarının temel hatlarını çizdikten sonra, Orta Doğu kökenli uluslararası terörün söylemsel altyapısını oluşturan İslami radikalizmin çokluk olarak değerlendirilmesini tartışır. Bu noktada temel sorun, Hardt ve Negri'nin çokluk üzerine geliştirdikleri iddiada görülür. Onlara göre, yukarıda da değinildiği gibi çokluk imparatorluğun temel taşlarından biridir ve aynı zamanda imparatorluğun çökmesi yönünde devrimci potansiyeli de bünyesinde taşır. Bu çalışma ise bu iddiaya karşı çıkarken, temel savını imparatorluğun, 11 Eylül sonrası hukuksal, siyasal ve Irak İşgali sonrası iktisadi yapı düzleminde kendisini yeniden ürettiği görüşüne dayandırır.

Çalışmanın bir diğer sorusu ise, çokluk ekseninde ele alınan İslami radikalizmin toplumlar nezdinde ne gibi etkiler yarattığı meselesi üzerine kurulur. Çok yakın bir tarihte gerçekleşen ve Batı ve Doğu'da yoğun biçimde tartışılan Fransız mizah dergisi Charlie Hebdo'ya karşı gerçekleşen saldırının

kamuoyunda yarattığı etkiyi ve ortaya çıkan tartışmaları izlemek ve değerlendirmek önemli görülmektedir. Bu noktada, çalışmanın bahsettiği meseleler ışığında bu terör saldırısının ortaya koyduğu toplumlar arası çatışmanın din eksenli bir karşıtlığa dönüşüp dönüşmediği önemli bir tartışma konusudur. İmparatorluk düzenini yeniden -üstelik tüzel kuruluşlara gerek kalmadan- ürettiği hipotezi tartışmaya açılmaktadır. Son yıllarda, iletişim ağlarındaki köklü değişim kamuoyu araştırması yapmak adına biz araştırmacılara yeni kapılar açmaktadır. Bu doğrultuda, Charlie Hebdo saldırısı sonrasındaki tepkiler, hem Doğuya hem Batıya yakın olan, jeopolitik ve konjonktürel önemi dolayısıyla merkezi bir yerde bulunan Türkiye ekseninde Twitter'dan izlenmiştir. Saldırının gerçekleştiği gün olan 7 Ocak 2015 tarihinde, çevrimiçi kullanıcıların ve atılan tweet sayısındaki artış dikkate alınarak akşam saatlerinde (21.00 ile 22.30 arasında) *Twitonomy Monitoring* uygulaması kullanılarak popüler olan hashtagler (etiketler) altındaki veriler toplanmıştır. Çalışma, potansiyel etkinin ortaya koyulması gözetildiğinden sadece en çok retweet (yeniden tweet) edilen 70 tweet ve 7 hashtag ile sınırlandırılmıştır.

“İmparatorluk”ta müdahale hakkı ve geçiş döneminin tüzel kuruluşu

Hardt ve Negri (2003), literatürde çoğunlukla küreselleşme veya küresel düzen olarak kavramsallaştırılan ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin parametreleri etrafında biçimlenen sistemin verilerini, geliştirdikleri “imparatorluk” kavramı üzerinden yeniden değerlendirir. Bu noktada küreselleşme kavramına sıklıkla başvurulur. Küreselleşme çok boyutlu bir kavram olmasının yanında, temelde onların da belirttiği gibi, iki temel görüş etrafında ortaya çıkan yaklaşımların ışığında tanımlanır. Anthony Giddens (1998) bu görüşlerin ilkinde göre küreselleşmenin, neo-liberal politikalar tarafından icat edilmiş bir mit olduğu ya da köklü bir eğilimin devamı olduğu görüşüne işaret eder. Giddens aynı yerde, ikinci yaklaşımın ise sınırsız bir dünyaya vurgu yaptığını söyler. Bu ikinci görüş, sınırların ortadan kalkmasıyla ulus-devletlerin de sadece birer “*kurgu*” (fiction) olacağını ve politikacıların güçlerini kaybedeceklerini ileri sürer (1998, s.28-29). Hardt ve Negri (2003) küreselleşme olgusunu yeni bir paradigma olarak ele alırken, aynı zamanda bu olgunun tek bir ulus-üstü politik iktidar figürünün tasarlanması eğilimindeki tüzel tanımların da kaynağı olduğuna vurgu yaparlar. Bu noktada, onlar, küreselleşme olgusu üzerine iki temel görüşü de bünyesine alan yeni bir formül ortaya koyarlar. Küreselleşmenin, bir eğilimin (aslen emperyalizmin) devamı olarak nitelendiği ilk görüş, temelde kapitalizmin ilk andan itibaren

küresel bir iktisadi sistemin kurulması karakterini taşıdığını söyler. Hardt ve Negri için bu noktada temel paradigma değişimi ise, ulus-üstü iktidar biçiminin kurulmasına yönelik olarak ortaya koyulan tüzel kuruluşlarla açığa çıkar (2003, s.27-28).

Hobsbawm (2007) ise küreselleşme ile ilgili üç genel gözlemde bulunur. İlkinde serbest piyasa küreselleşmesinin uluslararası ölçekte ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri gözle görünür biçimde arttırdığına dikkat çeker. İkinci gözleminde küreselleşmenin etkisini en çok hisseden ülkelerin özellikle de ekonomik ve teknolojik alanlarda, küreselleşmeden en az faydalanan ülkeler olduğuna değinir. Küreselleşme ile ilgili kutuplaşmanın kaynağını da burada görür. Üçüncüde ise küreselleşmenin siyasal ve kültürel etkisinin oransız denebilecek boyutta büyük olduğunu belirtir. Hobsbawm doğdukları yerden başka bir ülkede yaşayan insanların dünya ölçeğindeki payının henüz yüzde 3'ü aşmamakla birlikte, göçün Batı'nın çoğu gelişmiş ekonomisinde ağırlıklı bir siyasal sorunu teşkil ettiğini ileri sürer (2007, s.xii - xiii).

Hardt ve Negri'ye (2003) göre küresel düzen ve yaygın kullanımıyla dünya düzeni, çoğu zaman kendiliğindenlik (tarafsız gizli bir el tarafından yönetilen dünya piyasası) ve kaçınılmaz biçimde tek bir iktidar ve küresel güçlere aşkın tek bir merkezi akıl tarafından dayatılan bir düzen gibi sunulur. Bu iki yaygın görüşü saf dışı bırakan yazarlar, imparatorluk kavramının tüzel kuruluşlar ışığında yeni bir sistem öngördüğünün altını çizerler. Bu tüzel kuruluşların ilki -modernite döneminin diğer kuruluşlarını da etkileyen- Birleşmiş Milletler'dir. Onlara göre, tek tek devletlerin tanınması ve meşrulaştırılması üzerine kurulan bu birlik, imparatorluk düzeninin de geçiş dönemini (1945-1989) oluşturur. Bu noktada BM, geçiş aşamasına uygun bir küresel sistem yönünde somut bir tarihsel kaldıraçtır (2003, s.28-29).

Hardt ve Negri, imparatorluğun kuruluşunda tüzel unsurlara büyük önem atfederler. Bunun sebebi, bu tüzel unsurların (-tüm toplumsal dünyayı temsil ediyormuş gibi- hak, hukuk) emperyal süreçlerin tüm aşamalarını göstermesidir (2003, s.33-34).

...(sözleşme ve anlaşmalarla tanımlanan geleneksel uluslararası hukuktan, henüz tanımlanmamış da olsa, yeni bir egemen, ulus-üstü dünya iktidarının -böylelikle emperyal hak nosyonunun- tamamlanışına ve kuruluşuna geçiş süreci), bize imparatorluğun tümleyici (totalizing) toplumsal süreçlerini okumamız için bir çerçeve sağlar (Hardt ve Negri 2003, s.34).

Bu bağlamda tüzel unsurlar, maddi biyo-politiğin de kuruluşunun belirleyicisi olarak işlev görür. Bunun yanında, dönüşen tüzel unsurlar da sadece uluslararası hukuk ve ilişkilerde değil, her ülkenin kendi içindeki iktidar ilişkileri ve bağlamıyla da alakalıdır. Tüzel unsurların özellikle hukuk yoluyla dönüşümünde ortaya çıkan ulus-üstü egemenlik, bu egemenliğin meşruiyet kaynağı ve uygulanışı sorunu ile politik, kültürel ve ontolojik problemler imparatorluk kavramının da merkezi unsurlarıdır (Hardt ve Negri 2003, s.34).

Değinildiği gibi, tüzel unsurların ilk elde ortaya çıkardığı biçim, ulus-üstü meşruluğun sağlanmasıdır. Yeni meşruiyet çerçevesi, meşru kuvvet kullanımının da yeni biçimlerini ve yeni eklemlenmelerini kapsar. Oluşum sürecindeyken yeni iktidar meşruiyetlerinin temelleri kurulurken öte yanda da kuvvetinin ne denli etkili olduğunu gösterir. Tek bir aşkın merkezi aklın, yerini içkin bir mekanizmaya bıraktığı imparatorluk döneminin temel yapı taşlarını, Hardt ve Negri, Foucault'nun biyo-politik kavramıyla ele alır. Bu noktada meşruiyet sürecinin işlerlik kazanması için gereken kuvvet tam da biyo-politik dispoitiflerdir (2003, s.47). Hardt ve Negri bu biyo-politik uzamın müdahale yoluyla ortaya çıktığına işaret ederler. Onlara göre, eski dönemin (imparatorluk öncesi dönemin) fiziki müdahalesi, yerini tüm yaşamsal bağlamı kuşatan dispoitiflere bırakmıştır. "Müdahale için meşruiyet sistemi, halihazırda, kontrol altındaki bedenler (refah sistemleri, gözetim altındaki etkinlikler, vb.) ve beyinler (iletişim sistemleri, enformasyon ağları, vb.) ile gündelik hayatın tümüne siner. Müdahale mekanizması bu yolla kendiliğinden meşrulaşır" (Hardt ve Negri 2003, s.47).

Müdahale, sistemin meşruiyetini pekiştirmek adına imparatorluğun karşı çıktığı yeni ideolojik düşmana dönük olarak gerçekleşir. "...hem ahlaki hem askeri olan sürekli müdahale, aslında daimi bir istisnai durum ve polis eylemlerine dayalı meşrulaştırma paradigmasından kaynaklanan kuvvet kullanımının mantıksal biçimidir." (Hardt ve Negri 2003, s.64). Bu müdahaleler, çoğunlukla polis eylemleri biçimini alır ve ahlaki, normatif ve kurumsal düzenin tesisi için etkili bir mekanizma olarak işlerlik kazanır. (Hardt ve Negri 2012, s.64).

Hardt ve Negri'nin imparatorluğun "geçiş dönemi" olarak adlandırdıkları ulus-üstü egemenliğin tahsisinin sacayaklarından olan tüzel kuruluşların belirleyiciliği, 1945 ile 1989 yılları arasında (Soğuk Savaş) denk gelmektedir (2003, s.28). Bu noktada 1989 yılının özellikle siyasal kuramda bir kırılma noktasına işaret ettiği düşünülür. Dönemin en önemli gündemlerinden olan Berlin Duvarı'nın ve Sovyet Rusya'nın yıkılması, soğuk savaş döneminin sona

erdiğine işaret ederken, siyasal paradigmadaki dönüşümlerin de habercisi olur. Özellikle 1970'lerin politikalarıyla ortaya çıkan ve bahsi geçen dönemde "tarihin sonu" ve "en iyi sistem"(Fukuyama 1992, s.337)olarak değerlendirilen egemen ideoloji ve iktisadi dönüşümlerin yanı sıra yeni bir iç ve dış politika biçiminin ortaya çıkmaya başladığı bir dönemi de hazırladığı düşünülür. Eski "düşman" komünist rejimlerin yeni bir düşmanla yer değiştirmesi kaçınılmaz görülür. Hardt ve Negri (2003), bu yeni küresel düşmanın özellikle 1970'lerle birlikte yükselişe geçen İslami radikalizm olduğunun altını çizerler (2003, s.165). Huntington (2014) ünlü eseri *Medeniyetler Çatışması'*nda bazı İslami gruplar ile Batı arasında kısmi bir savaşın doğduğuna ve özellikle Soğuk Savaş sonrasında güvenlik bağlarının kimi Müslüman devletler ile ABD arasında zayıfladığına dikkat çeker. Bu önermelerin de damgasını taşıyan bir Batı karşıtı eğilimin mevcut olduğunu ve bu karşıtlığın artarak devam etme olasılığının bulunduğunu belirtir. Bu belli noktalarda, Müslüman ülkelerde daha Batı-yanlısı hükümetlerden daha Batı-karşıtı hükümetlere kadar çeşitlilik arz eden iktidar değişikliklerinin de kökeninde bulunan çatışmanın kendisidir" (Huntington 2014, s.270).

İslami radikalizmin hangi kökten beslendiğini net olarak ortaya koymak güçtür. Gündeme gelen sorular, bu türden bir din temelli politikanın bir "düşman" olarak kendiliğinden mi yoksa bilinçli bir Batı kökenli politikanın ve konjonktürün sonucu olarak mı ortaya çıktığı sorularıdır. Bu sorular, Hardt ve Negri'nin İslami radikalizmi çokluk çerçevesinde ele almalarının da yeniden değerlendirilmesine yol açabilir.

Dönemin (1990'ların) siyasal zeminindeki yeni düşman, tüzel kuruluşların meşruiyet zemini sağlaması noktasında aşkın merkezi aklın (BM gibi) yerini neyin aldığı sorusunu da gündeme getirir. Aynı dönemlerde, -biyo-iktidar ve içkin mekanizma da hatırlanarak- terör gibi toplumlara korku ve endişe veren olayların gündeme gelmesini rastlantı olarak görmek zordur. Huntington'ın (2014) işaret ettiği yeni çatışma ortamının (Batılı ve Batılı-olmayan arasında) sonuçları, kaynağının ne olduğu konusunda ipuçlarını akla getirebilir. Huntington'ın (2014) "iki taraf" olarak konumlandığı Batı ile Müslüman toplumlar (2014, s.320) arasındaki gerginliğin yeni müdahale ve meşruiyet olanakları yaratması ihtimalinin, Hardt ve Negri'nin geçiş dönemi olarak formüle ettiği siyasanın sonrasında ortaya çıkan yeni bir imparatorluk biçiminin işareti olup olmadığını anlamak önemli görülür.

Alternatif bir düzen için çokluk tartışmasında İslami radikalizm ve müdahalenin meşruiyeti

Hardt ve Negri (2003), imparatorluk sistemini açıkladıkları eserlerinde merkezi bir önem taşıyan çokluk kavramı üzerine tartışma açarlar. Spinoza'daki anlamıyla çokluk, yani *Multitudo*, Hardt ve Negri'nin etkin *Multitude*'undan oldukça farklıdır. Spinoza (aktaran Cooper 2011, s.45), *Multitudo*'yu çılgın kalabalık (turba) veya karnaval kalabalığı (folia) olarak tanımlarken; Hardt ve Negri (2003), Spinoza'dan ödünç aldıkları bu kavramı yeniden tanımlarlar. Çokluk kavramı, Hardt ve Negri'de bir taraftan içkinliği diğer yandan imparatorluk yapısının kendi içindeki çelişkiler sebebiyle, özgürlük ve mücadele alanının temsili şeklinde ifade bulur. Etkin çokluk, kitleden farklı olarak otonomiye ve nihayet demokrasiye başarma yeteneğine haizdir (2003, s.15). Hardt ve Negri'nin eserlerinde çokluk koşullarının sosyo-ekonomik parametreler eşliğinde proletaryanın ve sınıf çatışmasının işçi sınıfı lehine yeni nitelikler ve açılımlar sağlayacağı yönünde görüşler ağır bassa da, çokluğun başka niteliklerine de seslenilir. Onların temel sorusu, "Çokluk nasıl ortak davranır?" sorusudur (2003, s.15). Siyaset kuramı ve siyaset sosyolojisinin en temel sorularından biri olan bu soru, ortak çıkarların inşasının karşı konulmaz önemine atıfta bulunur. Bu sorunun cevapları, bir taraftan da mücadele yollarının genişlemesine katkıda bulunacağından ayrıca önemlidir. Hardt ve Negri'ye göre, bugün dönüşüm ve kurtuluş yollarını arayan politik eylem ancak çokluk temelinde kurulabilir (2004, s.99).

Çokluğu tanımlarken Hardt ve Negri (2004), ilk elde çokluk ile halk nosyonunun karşılaştırılması yoluna gider. Onlara göre halk tektir, elbette nüfus farklı birey ve sınıflardan oluşur ama bu farklılıklar tek bir kimlik içinde sentezlenir ya da tek kimliğe indirgenir. Buna karşılık, çokluk birleşik değil, çoklu ve çoğuldur. Çokluk, eşsizliklerin (singularities) kompozisyonudur; siyaset felsefesinin egemen geleneğine göre, halk mutlak güç tarafından yönetilirken çokluk yönetilemez (2004, s.99). Aynı zamanda çokluk cinsiyet, ırk ve cinsellik farklılıklarının nosyonudur. Böylece, güç hiyerarşisinin tanımlanmasında ırk ve cinsiyet farklılıklarının bir önem ortaya koymadığı, tüm farklılıkların kendisini özgürce ifade edebildiği bir dünya çokluğun tutkusudur (Hardt ve Negri 2004, s.100-101).

Hardt ve Negri (2003), "Geçiş Belirtileri"nden biri olarak köktencilik meselesini ve bu çerçevede Batı tarafından yöneltilen refleksif tutumu ele alırlar. Onlara göre, yirminci yüzyılın son otuz yılında görülen tarihsel geçişin

belirtilerinden biri köktencilik (fundamentalist) denen hareketin yükselişidir (s.165). Köktencilik, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından ortaya çıkan yeni küresel düşmandır, düşman hayati önemdedir, çünkü "iktidar boşluktan korkar ve nefret eder" (Hardt ve Negri 2003, s.37). Bu noktada köktencilik, karmaşık bir kategori olarak belirir. Hardt ve Negri'ye göre, genel olarak ne kadar çeşitlilik sergiliyor olsalar da, köktenci hareketleri birleştiren şeyler "anti-modernist hareketler, doğuştan gelen kimlik ve değerlere başkaldırı, tarihsel bir ters akıntı, modernleşme-bozumu (de-modernization)" gibi meselelerdir (2003, s.165). Bu türden hareketleri, modern-öncesi dünyanın yeniden canlanması olarak değil, hâlihazırda sürmekte olan tarihsel geçişe karşı güçlü bir tepki hareketi olarak anlamak daha doğru ve faydalı olacaktır (Hardt ve Negri 2003, s.167).

Hardt ve Negri (2003), aynı yerde, köktencilüğün postmodern nitelikte olduğunu, premodern bir nitelikte ele alınamayacağını altını çizerek vurgularlar. Köktencilik teriminin sıklıkla, özellikle günümüz medyasında, İslamcı-köktencilik veya İslami radikalizm ekseninde sadece "Batı-karşıtı", şiddet yanlısı ve hoşgörü yoksunu dinsel bağnazlığa indirgendiğine değinirler. Buna karşılık, İslami radikalizmin de uzun bir tarihsel geçmişe sahip olduğunu ve dolayısıyla zaman zaman bu türden bazı yaklaşımları da bünyesine taşıdığını inkar etmezler. Ne var ki, onlara göre, İslami radikalizm ve İslami köktenci hareketlerin en sağlam birliği "modernliğe ve modernleşmeye kararlı bir biçimde karşı olma" noktasında kurulur. Onlara göre, İslami köktencilüğün politik kuruluşların merkezine kutsal metinleri ve dini liderleri koymasının sebebi, karşı olduğu varsayılan politik ve kültürel modernleşmenin sekülerizme dayanmasıdır. Bu noktadan bakıldığında, onlar, İslami köktencilüğün toplumsal modernleşme sürecini tersine çevirme, modernliğin küresel akışından kopma ve modern öncesi bir dünya yaratma eğiliminde olduğu görüşünün sıklıkla vurgulandığını belirtirken, İslami radikalizmin tam tersine postmodern bir yapı ihtiva ettiğine dikkat çekerler (2003, s.165-168).

Dikkat çekici olan, temelde Hardt ve Negri'nin (2003) metinlerinde terörizmle İslami radikalizmi birbirinden ayırır görünürken, pratik dünyada ise bunun karşılığını ortaya koyan somut olguların varlığına değinmemeleridir. Çokluk merkezinde kurulmuş bir radikal İslami hareket olarak sadece İran Devrimi'ni postmodern bir devrim (2003, s.168) olarak ele alırlar. Onlara göre İran Devrimi, dünya piyasasının güçlü bir reddi olarak postmoderndir (2003, s.162). Buna göre, yaptıkları çokluk tanımına karşıt olarak İran Devrimi'ni tek bir amaca indirgerler. Çokluk kavramı, toplumların farklılıklar ihtiva eden

etkin ve çoğul yapısına işaret ederken; onlar tarafından çokluk merkezinde değerlendirilen İran Devrimi, farklı talep ve çıkarların gündeme geldiği bir hareket olarak değil sadece Batı karşıtı bir hareket olarak konumlandırılır (Hardt ve Negri 2003, s.160).

2001 yılına gelindiğinde İslami Radikalizm, yaşanan bir felaketle hem çok yoğun bir tartışmanın içinde yeniden gündeme gelir hem de Batı için bir düşman olarak tehdidi ve tehlikesi yeniden hatırlatılır. Bu büyük tehdit, uluslararası terörizmdir. Terörizmin içerdiği siyasal ağırlık ortak bir tanım yapmayı zorlaştırır. “Terör kısaca silahlı eylemler marifetiyle kendini ve davasını duyurma; terörizm ise, bu eylemleri savunan, stratejilerini anlatan, aktaran, geliştiren bir düşünce disiplini veya aktarımıdır (Bal 2006, s.8). Çok daha geniş bir çerçeve ortaya koyan uluslararası terörizmin ise kaynaklarını ve kökenlerini belirlemek oldukça güçtür. Temelde, “birden fazla ülkenin topraklarını veya vatandaşlarını içeren terörizm uluslararasıdır” (Ergil 1992, s.140). Uluslararası terörizm meselesinin kökenlerinin ve tanımlarının ortaya konulması noktasında ortaya çıkan önemli engellerden biri, bu terör faaliyetlerinin uluslararası olmasından ötürü yabancı devlet desteğinin var olup olmadığıyla alakalı ortaya çıkan sorular ve bu sorulara net bir cevap getirilmesi zorluğudur.

Doğu Ergil, uluslararası terörizmin ardında dört tür devlet ilintisi olabileceğini belirtir: Devlet girişimi, devlet desteğ-i, devlet hoşgörü-sü, devlet zaafı. Devlet, geleneksel savaş yöntemleri ile elde edemeyeceğ-i stratejik avantajları sağlamak adına uluslararası terörizmi bir mücadele aracı olarak kullanabilmektedir. Devlet girişiminin doğrudan ortaya çıktığı bu türden bir devlet ilintisi, devlet terörizmi olarak tanımlanır. Başka bir yolla, devlet, dolaylı yoldan destek (para, eğitim, silah, patlayıcı, vb.) sağlayabilir; ya da dağıtmak için harekete geçmediğinden “hoşgörü” gösterebilir veya kolluk ve askeri güçlerinin yetersizliğinden ötürü mücadele edemeyebilir (Ergil 1992, s.141).

Güncel verilere göre, faal olan uluslararası düzeyde 59 terör örgütü bulunmaktadır (U.S. Department of State, 201?). Bu terör örgütleri arasında El-Kaide'nin 11 Eylül 2001'de İkiz Kuleler saldırısını gerçekleştirdiğ-i genel kabul görmektedir. ABD yönetimi saldırıların faili olarak El Kaide'yi ve dönemin El Kaide lideri Usame Bin Ladin'i sorumlu tutmuştur (Bal 2006, s.199). El-Kaide 1980'li yılların sonunda Afgan cihadına katılan çeşitli ülkelerden gönüllü İslamcılar tarafından kurulur; “küresel cihad” fikriyle kurulan örgütün fikir mimarı Filistinli ilahiyatçı Dr. Abdullah Azzam'dır. Azzam'ın öldürülmesinden sonra örgütün başına Usama bin Ladin geçer. Örgüt, Birinci Körfez Savaşı sonrasında Suudi Arabistan ve ABD'ye tavrı alır. 23 Ağustos 1996'da “kafirle-

ri kutsal topraklardan kovun” çağrısıyla ABD’ye cihad ilan eder. Kuruluş bildirgesinde “Her müslümana, dünyanın her köşesinde, sivil veya asker Amerikalı öldürmek farzdır” der ve ilk büyük eylemini de 7 Ağustos 1998 günü Kenya ve Tanzanya’daki ABD büyükelçiliklerinin havaya uçurulmasıyla gerçekleştirir. Saldırı sonucu 257 kişi hayatını kaybeder (Çakır, 2003). Temelde, El Kaide dinsel otorite kontrolü altında eski bölgesel sosyal ve siyasal organları diriltmek için küresel politik yapıya saldırır (Hardt ve Negri 2004, s.218).

11 Eylül saldırılarını El-Kaide’nin gerçekleştirdiğine dair bir kanıt hiçbir zaman sunulmamış olsa da, dünya kamuoyu bu saldırının tamamıyla El-Kaide tarafından yapıldığına inandırılmaya çalışılır fakat aksini ortaya koyan bir kanıt veya gelişme de yaşanmaz. Usame Bin Ladin ve El Kaide ile Taliban yönetimi arasında bir ilişki olduğu kabul edilmekle birlikte burada asıl önemli olan nokta, bu ilişkinin 11 Eylül saldırılarını Taliban yönetimine isnat etmek için yeterli olup olmadığıdır. ABD ve İngiltere bu durumun somut ve kesin bir değerlendirmesini yapmaksızın Afganistan’a yönelik meşru müdahale hakkının doğduğunu ileri sürmüşlerdir (Halatçı 2006, s.94). Bu noktada uluslararası terörizmin bir meşruiyet mekanizması gibi çalıştığı meselesi yine güçlü biçimde açığa çıkar.

2001 yılında meydana gelen saldırı sonrası, uluslararası düzeyde yeni güvenlik politikaları gündeme gelir ve özellikle İslami radikal terör örgütlerinin coğrafi merkezi olan Ortadoğu üzerine belirlenen politikalar radikalleşir; bu bölgeye ve bölge vatandaşına dönük önlemler yoğun biçimde arttırılır. Kısa süre içinde, sermayenin korunmasına yönelik iktisadi tedbirler de alınır. Bu ekonomik tedbirlerin belirlenmesi adına Brüksel’de 17 Ekim 2001’de toplanan komisyon, terör saldırılarından kısa vadede en çok finans, sigortacılık ve sivil havacılık sektörlerinin etkileneceğinin; bu sebeple de ayakta kalabilmeleri için bu sektörler mali ve politik desteğin şart olduğunun altını çizer. Bu noktada, Avrupa Merkez Bankası’nın faiz oranlarında indirime gitmesi ve finans piyasalarının istikrarının bozulmaması adına alınan çeşitli önlemler terörizmle mücadele politikasının iktisadi boyutunu oluşturur (Ovalı 2006, s.97). Hardt ve Negri, özel mülkiyetin korunması yönünde ortaya çıkan bu refleksi, “biyomülkiyet” (*bioproperty*) kavramı çerçevesinde ele alır. Sermayenin korunması, yukarıdaki önlemler gibi sadece idari ve hukuki alanda olmayabilir; onlara göre polis gücü ve eylemi de bu mekanizmayı harekete geçirir (2004, s.181).

11 Eylül saldırısı sonrası, en önemli düzenlemeler günümüzde de etkisinin sınırsız devam ettiği güvenlik alanında ortaya çıkar. Bu güvenlik önlemleri, Avrupa Birliği tarafından 21 Eylül 2001’de toplanan konseyin olağanüstü

toplantısında Terörle Mücadele Eylem Planı (Council of the European Union, 2001) kapsamında kabul ettiği aşağıda yer alan 5 maddeye dayandırılır:

1. Polis ve adli işbirliğinin artırılması
2. Uluslararası hukuk mekanizmalarının geliştirilmesi
3. Terörizm finansmanının ortadan kaldırılması
4. Hava güvenliğinin güçlendirilmesi
5. AB'nin küresel eylemlerinin koordine edilmesi.

21 Eylül 2001'de Birleşmiş Milletler, 1368 ve 1373 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarınca, terörle mücadele konusunda bazı esaslar belirler. 1368 sayılı kararda (Institute of International Law and Justice, 2001), 11 Eylül saldırıları kınandıktan sonra terörist saldırının faillerinin bulunması için tüm devletlere çağrıda bulunulur ve Birleşmiş Milletler Antlaşması uyarınca terörizmin tüm biçimleriyle mücadele etme kararı alınır. 1373 sayılı karar (United Nations Security Council, 2001) ile "toplulu ve bireysel öz savunma hakkı" teyit edilir; terör eylemlerinin finansmanını bastırmak ve engellemek ile terörist eylemlere katılan, terör komisyonlarına destek veren, bu komisyonlarda bulunan kişilerin fonlarını ve diğer finans kaynaklarını dondurmaya gibi çok sayıda ekonomik önlem alınması yönünde kararlar alınır.

Terörizmin önlenmesi ve kaynaklarının kurutulması yönünde atılan adımlar, sonraki yılların biyo-iktidarının meşruiyet zeminini yeniden üretir. Güvenlik önlemlerinin (teknoloji ve iletişim alanlarındaki gelişmelerle birlikte) ağır şartlarla uygulanması insan hakları meselesinin tartışılmasını yeniden gündeme getirir. Ne var ki, tüm tartışmalara rağmen üst düzey önlemler, imparatorluk yapısının arka planının, yani iktisadi alt yapı ile egemen politik üst yapının ve hegemonyanın yükselişi kaçınılmaz olarak işler. Ovalı'nın (2006) işaret ettiği gibi, sorunların kaynağının "dışarıdakilerle" aranması ve artırılmış polisiye önlemlerle temel hak ve özgürlüklerin görmezden gelinmesi uzun vadede önemli sonuçların gündeme gelmesine zemin hazırlar. Kaybolan denge unsuru yerini korku, şüphe ve güvensizliğe bırakır (2006, s.102). Hobsbawm'a göre ise oluşan yeni atmosfer şöyledir:

Irak'ın bize gösterdiği üzere, halkın iktidar karşısındaki, hatta ezici askeri üstünlük karşısındaki doğal itaati kaybolmuştur – ve bu, beraberinde imparatorlukların geri dönüşünü getirmiş durumdadır. Yurttaşların itaati de aynı derecede çabukça aşınmaktadır. (...)Artık çok az Batılı devlet, 'gelişmiş ülkeler' denen devletlerin bir zaman güvencilebileceği türden, (toplumsal düzenin kenarlarında yaşayan potansiyel suçlular ya da uyumsuz kümeler dışında) temelde yasalara

bağlı ve düzenli nüfusları oluşturan bir insan kütesine güvenebilecek halde-
dir. Yurttaşları her an gözetim altında tutmanın teknolojik ve başka araçlarının
(CCTV kameraları, telefon dinleme, kişisel verilere ve bilgisayarlara ulaşma)
olağanüstü derecede çoğalması, yurttaşları daha az özgür kılmaya yarasa bile,
devleti ve hukuku daha etkin hale getirmeye yetmemiştir (2007, s.28-29).

Diğer taraftan, Birleşmiş Milletler'in 1373 sayılı kararla kabul ettiği
"toplu ve bireysel öz savunma hakkı" devlet müdahalesinin yasal meşruiyeti-
ni sağlar. ABD'de 11 Eylül saldırıları döneminde yönetimde olan George W.
Bush, sonraki yıllarda da ABD hegemonyasının ve küresel güç iddiasının ana
damarlarından biri olan yeni sağ politikanın uygulayıcısı olarak, Irak ve Or-
tadoğu ülkelerine karşı çatışmacı bir söylem geliştirir. ABD, gerçekleşen terör
eylemlerinin yarattığı mağduriyeti de kullanarak 7 Ekim 2001'de Afganistan'ı
işgal eder. Aşağı yukarı bir buçuk yıl sonra ise kitle imha silahları bulundur-
duğu iddiası ve Irak halkını özgürleştirmek gerekçesi ile Irak'ı işgal eder ve
böylece İkinci Körfez Krizi başlar. Resmi olarak Irak işgali Saddam Hüseyin
iktidarının devrilmesiyle 9 Nisan 2003'te bitse de, ABD ordusunun Irak top-
raklarından geri çekilmesi 9 yıl sürer.

Hobsbawm, ABD hükümetinin 2001'e değin genel kabul gören ulus-
lararası anlaşmaları hükümsüz sayarak, dahası gerek gördüğü ve dilediği
her durumda saldırı savaşları ya da başka askeri operasyonlar başlatma hak-
kını kendinde alıkoyarak, ayrıca fiilen bu yönde hareket ederek, tek odaklı
bir dünya hegemonyasını dayatmaya karar vermesiyle belirlenen bu döne-
min yarattığı özgül uluslararası kaygılara değinir (2007, s.xv). Hobsbawm,
ABD'nin Irak ve Afganistan müdahalelerinin arkasında yatan varsayımı şöy-
le ifade eder: "Barbarlık ve tiranlıkla yönetilen rejimlerin içeriden değişimleri
mümkün değildir, o rejimleri ancak dışarıdan gelecek bir güç yıkabilir, oralar-
daki değişim ancak bizim değerlerimiz ve siyasal ya da hukuksal kurumları-
mızın yayılmasıyla mümkün olabilir" (2007, s.xxi).

ABD'nin Irak'ı işgali, işgalin ilk gününden itibaren uluslararası kamu-
oyunda tartışılan önemli meselelerden biri olmuştur. Bunun sebebi, işgalin
sebeplerinden biri olarak gösterilen uluslararası terör bağlamında Irak'ın kit-
le imha silahları bulundurması tezinin hiçbir zaman kanıtlanamamasıyla da
alakalıdır. Fakat asıl sebep, petropolitik bağlamında üretilen iktisadi politi-
kaların önceki Amerikan işgallerinde de görülmesidir ve bu noktada dünya
kamuoyu en başından beri Amerikan hükümetlerine karşı güvensizlik duy-
maktadır. Örneğin Avrupa merkezli bir kamuoyu araştırmasına göre, 2000 yı-

İnada Almanların % 78'i Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı olumlu görüş belirtirken, bu oran Irak İşgali sonrasında (2003) % 45'e, 2006 yılında ise % 37'ye düşmüştür. İngiltere ve Fransa'da da aynı durum yaşanmıştır (Michta 2006, s.62). Zaten hâlihazırda pek çok Amerikalı kanaat önderi de bu müdahalenin İsrail'i korumak ve aynı zamanda Irak'ın geniş petrol sahalarını elde tutmak için olduğunu belirtmektedir. Buna karşın silahlı müdahale, belli koşullar oluştuğunda gündeme gelebilir:

Devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde silahlı yollarla müdahale etmenin insani amaçlara bağlanması temelde üç varsayıma dayanmaktadır. a) çağdaş dünya açısından daha fazla katlanılması mümkün olmayan koşulların – genellikle katliam, hatta soykırım şeklinde – ortaya çıkması; b) müteceviz görünen tarafı durdurmanın başka hiçbir yolunun kalmaması; c) silahlı müdahalede bulunmanın yararlarının, doğuracağı zararlardan çok açık bir şekilde fazla olması. Irak ve İran vakalarının kanıtlaştığı üzere, 'katlanılması daha fazla mümkün olmayan durum'un nasıl bir tablodan oluştuğu konusunda genel bir fikir birliğine bu varsayımların üçü de yer yer benimsenen müdahalelere dayanak olmuştur (Hobsbawm 2007, s. xii - xiii).

Müdahalenin yeni meşruiyeti sonrası müslüman toplumda batı karşıtlığı ve dinler çatışması tartışması

Bu çalışmanın sonuç haritasını da belirleyen temel iddialardan biri, tüm dünyada yirminci yüzyılın ikinci yarısında yükselmeye başlayan dini hareketlerin belirleyici rolüne yöneliktir. Ortadoğu çıkışlı İslami hareketler, bu yeni siyasal gidişatın merkezinde yer aldığından ve ortaya çıktığı bölgenin stratejik öneminden (özellikle enerji kaynaklarının zenginliğinden ötürü) ayrıca değerlendirilmeye değerdir. Bazı Batılı devlet adamları, Batı'nın İslam'la hiçbir sorunu olmadığını, ama yalnızca aşırı İslamcılarla sorunları bulunduğunu öne sürmektedir (Huntington 2014, s.308). Benzer şekilde, Obama da yakınlarda benzer bir konuşma gerçekleştirmiştir. 7 Ocak 2015'te Fransa'da Charlie Hebdo Saldırısı ve 14 ve 15 Şubat 2015'te Danimarka'da artarda gerçekleşen iki terörist saldırı ile alakalı olarak 16-18 Şubat 2015 tarihleri arasında düzenlenen Şiddet İçeren Aşırılıkla Mücadele Zirvesi'nin kapanış konuşmasını yapan ABD Başkanı Obama, kendilerini dini lider olarak konumlayan El-Kaide ve IŞİD gibi terörist örgütlerin liderlerinin asla meşruiyet sağlayamayacaklarına, onların birer lider değil terörist olduğuna, ABD'nin İslam'la bir savaşı olmadığını ve asıl savaşlarının İslam'ı saptıranlara karşı olduğuna işaret etmiştir (White House, 2015).

Hobsbawm'a göre, "dünyanın düzensiz olduğu bir gerçektir ve önümüzdeki yüzyılın 'silahlı çatışmalar ve insani felaketler yüzyılı' olma ihtimali de oldukça yüksektir" (2007, s.34). İçinde bulunduğumuz bu yüzyıl hakkında önemli tahlillerde bulunan ve bir taraftan da özellikle ABD'nin dış politikasının manipölatörlerinden biri olduğu da iddia edilen (Kongar 2011, s.47) Huntington'a göre ise "...baskın bölünme bir tarafta Müslüman ve Asyalı toplumlar ile diğer tarafta Batı arasında cereyan eden en şiddetli çatışmalarla 'Batı ve diğerleri' arasındadır. Geleceğin tehlikeli çatışmaları, muhtemelen Batı'nın kibri, İslam'ın hoşgörüsüzlüğü ve Çinlilerin aşırı inatçılığı ve iddialığı arasındaki etkileşimden kaynaklanacaktır" (2014, s.267). Huntington'ın belirttiği bu çatışmalı ilişkiyi İslam-Batı çatışması olarak görmek ise tuzak olarak yorumlanır. Son zamanların terörist eylemlerinde de meşrulaştırma adına ya da militan ve sempatizan toplama adına kullanılan İslami radikal söylemlerin ve dinsel çatışmaların -liderlerin söyledikleri ne olursa olsun- toplumsal düzen açısından (en azından küresel bir kamuoyu oluşması yönünden) bir tehdit oluşturduğunun düşünülmesi mümkündür. Bunun yanında, Batı'da gitgide daha da radikalleşen İslam karşıtı söylemlerin varlığını da not almak gerekir. 1980'ler öncesinde bu çatışmalı ilişki Sosyalizm ve Arap Milliyetçiliği formatında sürdürülürken, bu formatın çöküşü ile birlikte Ortadoğu yorumlu bir İslam formatının öne geçtiği görülür (Sönmez, 2003).

Bu noktada Batı'ya ve özelde ABD'ye karşı ortaya çıkan tepkinin yakın zamandaki merkezinde, 11 Eylül saldırısı sonrası müdahaleler ve işgaller yer almaktadır. Özellikle yıllarca süren Irak işgali sırasında çok sayıda insanın öldürülmesi -2003-2011 yılları arasında 461 bin sivilin öldüğü tahmin ediliyor (BBC News World, 2013)- işgal sonrası ortada son derecede karmaşık bir ülke bırakılması ve tüm bunların ABD'nin iktisadi ve siyasal çıkarları uğruna yapıldığı söylentisi Batı'ya karşı tepkinin de kökenlerinde yer aldığı düşünülmesine sebep olur. Hobsbawm, ABD'nin 2002'den beri izlediği politikaların, onu, dünyanın herhangi bir tarafında kısa süre içinde büyük bir askeri eyleme girişebilecek tek ülke durumuna yükselttiğini belirtir: "ABD'nin ideologları ve onları destekleyenler, bu durumu, hayırsever küresel Amerikan imparatorluğunun gözetimindeki yeni bir dünya barışı ve ekonomik büyüme çağının başlangıcı olarak görüyorlar" (2007, s.35). Buna karşın bu politikaların aslının ABD'nin Orta Doğu'ya askeri güçle yerleşme planları olduğu düşünür; ve kaldı ki bu hegemonyanın kurulması planları 1970'lere kadar uzanır (Karaşahan 2003, s.121). Hobsbawm (2007) bölgenin enerji kaynaklarının kullanılması ve savaşın bizatihi güçlü sebeplerinden biri olması da göz ardı edilemez bir gerçek olarak açığa çıkabilir der ve ekler: "Irak'taki savaşın

sebepleri arasında bu ülkenin varlıklarının –petrolün– bir etken olduğuna şüphe yoktu, ancak esasen bir uluslararası güç gösterisi şeklinde gerçekleştirildiği de herkesçe biliniyordu” (Hobsbawm 2007, s.177).

Bu müdahalelerin ve özellikle Irak işgalinin, -dünya kamuoyunun tepkisini çekse de- asıl olarak Müslüman ülkelerde ve bölge ülkelerin vatandaşlarında Batı’ya karşı tepkinin de yüzyıldaki güçlü köklerinden biri haline geldiği düşünülür. Bu noktada Huntington, Batı merkezli çifte standartların altını çizer. Ona göre, Batılı-olmayanlar, ayrıca, Batı ilkesi ve Batı eylemi arasındaki çelişkilere dikkat çekmekte tereddüt etmezler. Riyakarlık, çifte standartlar ve yersiz itirazlar evrenselcilik takıntılarının bedelidir. Demokrasi, Müslüman köktendincileri iktidara taşıyamaması koşuluyla desteklenir; silahsızlanma İran ve Irak için dayatılan, ama İsrail için dayatılmayan bir konudur; serbest ticaret, ekonomik büyümenin iksiriyken tarım için bu söz konusu değildir; insan hakları Çin’le ilgili bir meseleyken Suudi Arabistan’la pek ilgisi yoktur; petrol sahibi Kuveytlilere yönelik saldırılarının önu büyük ölçüde kesilir, ama petrol sahibi olmayan Boşnaklara yönelik saldırılar engellenmez. Çifte standartlar pratikte, evrensel ilke standartlarının kaçınılmaz bedelidir (2014, s.269).

Elbetteki Batı ile Batılı olmayanlar arasındaki çatışmayı ve özelde dinler çatışmasını, 21. yüzyıla başlayan bir siyasal mesele olarak görmek imkânsızdır, fakat yükselişe geçtiği bu dönemin temel sosyolojik ve siyasal alt yapısının çatışmanın radikalleşmesinin önünü açtığını ifade etmek de yanlış görülmeyebilir. Örneğin Türkiye gibi ülkeler, yirminci yüzyılın son çeyreğinde dinsel söylemlerin siyasal alanı etkilediği bir dizi gelişmeyle karşı karşıya kalır. Türkiye’de özellikle 1984’ten itibaren, dini kurum ve söylemlerin artışı görmek mümkündür. “...yeni camilerin inşası, mezunları artık üniversiteye girebilen imam hatip okullarının sayısındaki büyük artış, okul kitaplarında ve devlet denetimli radyo ve televizyonlarda dinsel içeriğin çoğalması, İslami yayınların ve kitapevlerinin sayısındaki artış, Ramazan ayında sigara ve içki içenlere saldırıların çoğalması gibi olaylarla kendini gösteren İslami akımların yükselişine” (Zürcher 2011, s.416) bu yıllardan itibaren tanık olunmaktadır.

Türkiye’nin kendi iç siyasetinde ve toplumda yaşanan bu dönüşüm, 1990’lı yıllarda da artarak devam eder. 1990’ların başlarında laikler ile İslamcılar arasındaki kutuplaşma hızlanır. İslamcılar tarafında, Erbakan’ın Refah Partisi’nin yanı sıra, daha köktenci olan öteki gruplar aktiftir (Zürcher 2011, s.417). Sonuçta, bu yıllardan başlayarak İslami söylem üzerine kurulan siyasal partiler (1990’larda Refah Partisi ve 2002 yılından itibaren çok daha güçlü siyasal ve dini söylem alanına ikame eden Adalet ve Kalkınma Partisi) ikti-

darla gelmiş ve uzun yıllar iktidarını korumuştur. 2002 yılından çalışmanın yapıldığı döneme değin siyasi iktidarda bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi, bir taraftan önceki dönemlerin merkez sağda bulunan siyasi partilerinden ayrışabilmek için diğer taraftan da yeni bir politik-ideolojik alana yerleşebilmek için “muhafazakar demokrasi” adı verilen bir yönetim biçimini benimser (Türe 2005, s.51). Sonraki yıllarda ise sıklıkla başvuru alan “katılımcı demokrasi”, “çokseslilik”, “özgürlük” gibi kavramlar tek boyutlu bir alana yerleşir, örneğin özgürlük sadece dinsel inanç ve İslami yaşam tarzı ile ilişkilendirilir (Doğanay 2007, s.86).

Bunun yanında hem Türkiye’de hem de diğer bölge ülkelerinde Batı karşıtlığı merkezi bir konumda iç politikayı da belirlemiştir. Bu noktada, oldukça çarpıcı biçimde Huntington (2014), şu tahlili yapmaktadır:

Geçmişte, Müslüman liderler zaman zaman halklarına şöyle derdi: “Batılılaşmalıyız.” Ama yirminci yüzyılın son çeyreğinde bir Müslüman lider bunu söylese, yalnız kalır. Gerçekten de politikacı, resmi yetkili, akademisyen, işadamı veya gazeteci, kim olursa olsun, herhangi bir Müslüman’ın Batı değerlerini ve kurumlarını övme amacıyla böyle bir şey söylediğini işitmek zordur. Bunun yerine, kendi medeniyetleri ile Batı medeniyeti arasındaki farklılıkları, kendi kültürlerinin üstünlüğünü ve Batı’nın hücumuna karşı kültürlerinin bütünleşmesini sağlamanın ihtiyacını zikrederler (2014, s.315).

Yaşanan tüm bu gelişmeler, toplumların terörist eylemlere karşı tepkisini belirlemektedir. Bu durumu çok yakın bir zamanda gerçekleşen Charlie Hebdo saldırısında da görmek mümkündür.

***Charlie hebdo* saldırısı sonrası Twitter’da Türkiye gündemi**

7 Ocak 2015 tarihinde Fransa, 1961 yılında gerçekleşen saldırıdan¹ sonraki en ölümcül saldırı olarak yorumlanan terör eylemi ile ayağa kalkmıştır. Eylem, Fransa’nın ünlü hiciv dergisi *Charlie Hebdo*’ya karşı silahlı 3 kişi tarafından gerçekleşmiş, eylemde 10 dergi çalışanı ile 2 polis öldürülmüştür (BBC News Europe, 2015). Tanıkların söylediklerine göre, saldırganlar “Muhammed’in intikamını aldık” ve Arapça’da “En büyük Allah’tır” anlamına gelen “Allahü Ekber” diye bağırarak olay yerinden kaçmıştır (BBC News Europe, 2015). 2011 ve 2012 yılında da web sayfası saldırıya uğrayan Charlie Hebdo, İslam

•••••

1 Cezayir’in Fransız egemenliğinde kalmasını isteyen sağcı grup tarafından gerçekleştirilen ve 28 kişinin ölmesiyle sonuçlanan saldırı.

peygamberi Hz. Muhammed'in karikatürlerinin yayınlanmasından ötürü tepkinin merkezi olmuştur. Bunun sebeplerinden biri, İslam inancında peygamberin tasvirinin yapılmasının yasak olmasıdır. Alınan tepkilere karşılık dergi editörleri zaman zaman yaptıkları açıklamalarda ifade özgürlüğünü savunmuşlardır (Bacchi, 2012).

Saldırı sonrasında bir taraftan terör lanetlenirken diğer taraftan da hem Batı'da hem de Doğu'da bazı gösteriler düzenlenmiştir. Örneğin Almanya Dresden'de sıklıkla düzenlenen Anti-İslam protestolarına katılanların sayısında artış meydana gelirken; Türkiye'de ise Cumhuriyet Gazetesi'nden iki köşe yazarının, *Charlie Hebdo'*nun saldırı sonrasındaki sayısının Hz. Muhammed'in yer aldığı kapağına yazılarında yer vermesi sonucu bir grup tarafından "tek-bir" eşliğinde protesto edilmiştir (NBC News Europe, 2015). Saldırıdan iki gün sonra 9 Ocak 2015'te, Cezayir asıllı Fransa vatandaşı saldırganlardan ikisi jandarma timlerinin düzenlediği operasyonda öldürülmüştür. Saldırganlar kaçarken çaldıkları arabayı kullanan kadına Yemen El-Kaidesinden olduklarını söylemişlerdir (T24, 2015).

Yöntem ve bulgular

Yöntem çalışmanın felsefesine uygun olarak şekillendi ve çokluk kavramının işlevsel özelliklerini açığa çıkartabilmek için söylem analizi olarak belirlendi. Bu noktada Foucault'dan yararlanılarak söylem, meşrulaştırma ve iktidara dair kapsamı daha geniş bir sosyal süreç olarak, çokluk kavramı açısından ele alındı. Söylemler iktidar ile sıkı sıkıya bir ilişki içindedir ve iktidarı meşrulaştırmanın bir işlev görür. Diğer yandan bu ilişki tersine de işleyebilir ve alternatif inşalar ve karşıt söylemler ortaya çıkabilir. Söylem analizinin Foucaultcu versiyonu, söyleme özneleri inşa etme gücü atfeder. Bunun temelinde ise dil bulunmaktadır.

Söylem analizinin Foucaultcu tarzı dil ve dilin kullanımı ile ilgilenmektedir; buna karşın dile olan ilgisi onu, konuşan öznelerin kullanabilecekleri dil içerisinde o andaki bağlamın ötesine taşır. Böylelikle, birincil olarak kişiler arası iletişimle ilgilenen söylem analizinden farklı olarak, Foucaultcu söylem analizi insanların nasıl düşündüğü ya da hissettiği (öznellik), ne yapabileceği (pratikler-uygulamalar) ve içinde bu yaşantının yer alabildiği somut şartlar arasındaki ilişkiler hakkında sorular sorar (Willig, 2008).

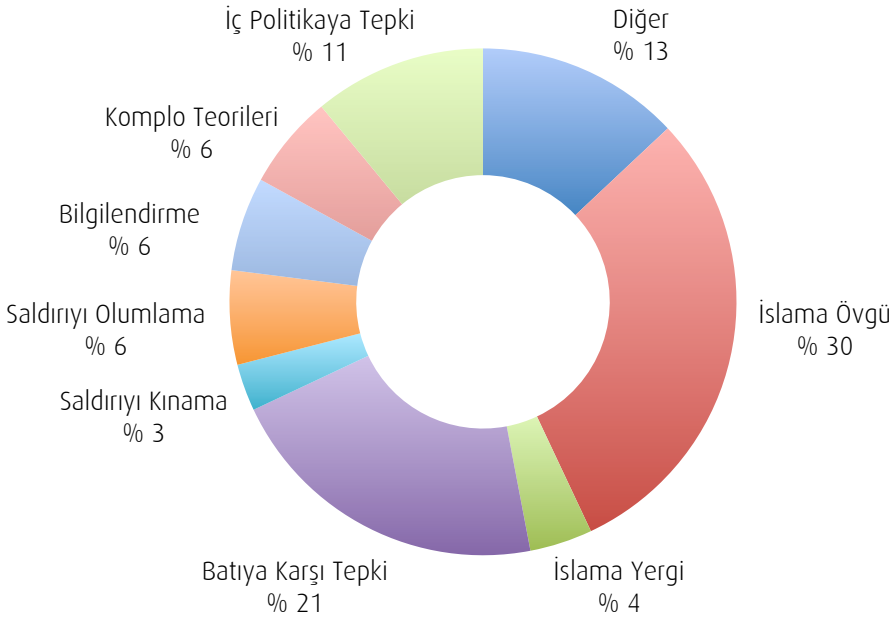
*Charlie Hebdo'*ya karşı gerçekleştirilen saldırının sonrasında üretilen söylemler İslami radikalizm ve çokluk kavramları ana ekseninde "bilgisayar do-

layımlı söylem analizi" (Computer Mediated Discourse Analyse) aracılığı ile incelendi. Herring (2008), bilgisayar dolaylı söylemi insanların birbirleriyle ağa bağlı bilgisayarlar aracılığıyla mesaj ileterek gerçekleştirdiği etkileşimli bir iletişim olarak tanımlar. Bilgisayar dolaylı söylem analizi çalışmaları "bilgisayar dolaylı iletişim" (Computer-Mediated Communication -CMC-)'in özel bir alanıdır. Herring bu yöntemin ayırt edici özelliğinin ağa bağlı bilgisayar ortamlarında dil ve dil kullanımı üzerinde durması olduğunu ve böylece söylem analizi yöntemlerinin odak adresi haline geldiğini belirtir (2008, s.612).

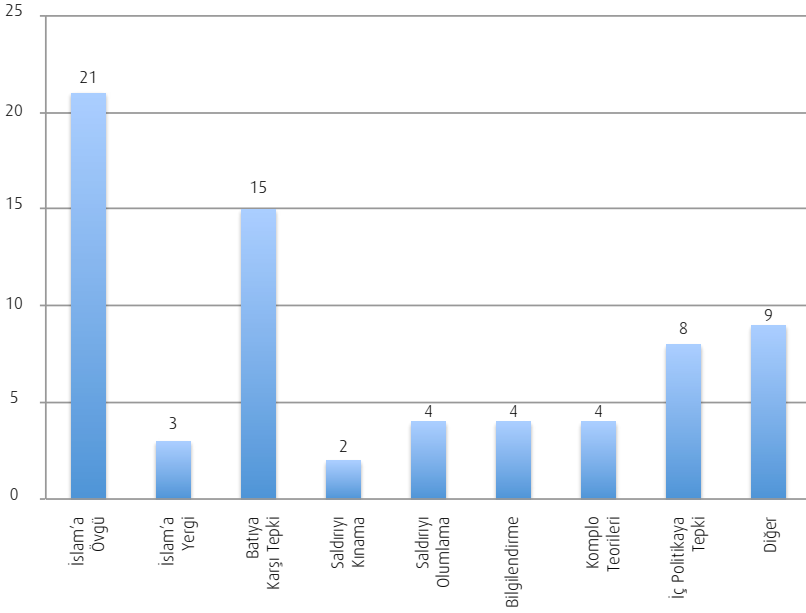
Bilgisayar analizi, aynı sosyo kültürel bağlamı paylaşan internet kullanıcılarının, ki bu çalışma kapsamında Twitter kullanıcılarının, ürettiği söylemi açığa çıkartabilir. Twitter aracılığı ile üretilen dil, söylemlerin doğasını anlamak için önemli sonuçlar üretebilir. Twitter ve mimarisinin en önemli veri toplama araçlarından olan hashtagler, sözel etkileşim ile söylem ve sosyal pratik arasındaki ilişkiyi incelemek için diğer iletişim kanallarının etkilerinden ve fiziksel bağlamından bağımsız, özgür ve eşsiz bir ortam sağlaması nedeni ile tercih edildi. Bu bağlamda 7 Ocak 2015 tarihinde farklı hashtagler altında *Twitonomy monitoring tool* aracılığı ile elde edilen 18 bin tweet analiz edildi. Hem hashtaglerin kendileri hem de bu hashtagler içinde en çok retweet edilen tweetler söylem analizi ile incelendi.

Analiz kapsamında kullanıcıların en çok tweet paylaştığı hashtagler #müslümanteröristterörist müslümanolamaz, #İslamŞefkatdinidir, #İslamofobiyekarşibirlikol, #İslamdinimükemmeldir, #İslamdinikardeşlikdinidir ve #charliehebdo olarak tespit edildi. #jesuischarlie hashtagi dünya trending topic listesine girdiği ve paylaşımlar Fransızca olduğu için analiz kapsamına dâhil edilmedi. Bu hashtagler içinde kullanıcıların en çok retweet ettiği iletiler ise dokuz ana kategori altında incelendi. Bu kategoriler: "İslama övgü", "İslama yergi", "Batıya karşı tepki", "Saldırını kınama", "saldırını olumlama", "bilgilendirme", "komplo teorileri", "iç politikaya tepki" ve "diğer" olarak belirlendi. Kategoriler tweetlerin ana söylemleri üzerinden inşa edildi. Metinsel materyalin seçiminde terör, İslam, Batı gibi belli anahtar kelimelerin kullanımına odaklanıldı. Kategoriler araştırma sorusu ile bağlantılandırıldı. Böylece metnin ilgili kısımlarının seçilmesine olanak tanındı. Verilerde yer alan söylemlerin bağlamı, değişkenliği ve inşası göz önüne alındı. Bu noktada kategoriler oluşturulurken metnin, nesnelere ve özneleri nasıl inşa ettiğine, bu inşaların söylemsel bağlamlar arasında nasıl değişkenlik gösterdiğine, üretilen söylemler açısından tweetlerin nasıl dağılım gösterdiğine dikkat edildi.

“İslama övgü” kategorisinde kullanıcıların İslam dinini yücelten ve terörle bağlantısını reddeden tweetler yer almaktadır. “İslama yergi” kategorisi ise özellikle saldırıyı İslam ile ilişkilendiren ve İslam–terör ilişkisini olumlayan tweetleri içermektedir. Bu kategori İslam’ı olumlayan söylemlerin karşıt versiyonlarını inşa etmekte kullanılmıştır. Batıya karşı tepki kategorisi Türkiye’nin tarihsel batılılaşma/modernleşme sürecini, demodernizasyon ve Batı’nın yarattığı öteki bağlamında, Batı karşıtlığını içeren tweetleri analiz etmektedir. Saldırıyı kınama kategorisi ise direkt olarak Charlie Hebdo saldırısını eleştiren tweetleri; “saldırıyı olumlama” kategorisi ise tam tersi olarak saldırının gerçekleşmesini söylemsel olarak olumlayan tweetleri içermiştir. “Bilgilendirme” kategorisi Charlie Hebdo saldırısı ile ilgili enformasyon sağlayan tweetleri sınıflandırmıştır. “Komplo teorileri” kategorisi saldırının daha büyük bir planın parçası olduğunu ima eden söylemleri ele almıştır. “İç politikaya tepki” kategorisi özellikle Batı’nın laik, ‘demokratik’ inşası ile Türkiye’nin iç politikasında yaşanan gelişmeleri karşılaştırarak eleştiren söylemsel pratikleri içermektedir. “Diğer” kategorisi ise yukarıdaki sınıflandırma içine dahil edilemeyen ve özellikle #charliehebdo hashtagi altında paylaşılan yabancı dildeki tweetleri içermektedir.

Tablo 1: En Çok Retweet Edilen Tweetlerin Kendi Aralarında Yüzdelerik Dağılımı

Tablo 2: En Çok Retweet Edilen Tweetlerin Dağılımı

“İslama övgü”

@uysal_cesur: Teröristten Müslüman,Müslümandan terörist olmaz! #İslamDiniKardeşlikDinidir

@ERANUBA: "...'Ben Müslümanlardanam' diyen kimseden daha güzel sözlü kim vardır." [Fussilet/33] #İslamDiniMükemmeldir <http://t.co/73IbfdMCxT>

@ahdevefa_1: "Şu kesindir ki, Allah kullarına zerre kadar bile zulmetmez (Nisa suresi, 40). #İslamDiniMükemmeldir <http://t.co/118YBwD5IB>

@RYamali: #İslamDiniMükemmeldir İnsan hayatı ve ahiretini tam bir düzen içinde mükemmelleştiren tek ve Allah katında geçerli olan dindir.

@Boycottisrail: Gereçesi ne olursa olsun her katliam İslamdışıdır! İslam adına katliam müşriktir İslam, nefret değil, sevgi dinidir #İslamŞefkatDinidir

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere saldırıya verilen tepkilerin başında İslam dinini övmeye yönelik söylemlerin üretildiği tweetlerin paylaşıldığı gözlemlenmiştir. İslam dininin terörle bağlantısını ayetler ve sureler ile dini söylemler üzerinden reddeden eğilimlerin yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır. İslam toplumlarına göre İslamiyet, Batı'nunkinden çok farklı ve kendi gözleminde Batı'nunkinden son derece üstün büyük kültürel gelenekler barındırır. Son yıllarda İslam'ın Batı karşısındaki gücü ve özgüveni artmakta ve kendi değerleri ve çıkarları arasındaki çatışmalar da çoğalarak, şiddetlenmektedir.

Saldırıya karşılık olarak kullanıcıların İslam dininin geleneklerini yücelten söylemlerle, Batı kamuoyunda oluşan tepkilere karşılık verdikleri görülmektedir. Saldırı sonrasında Batıda İslamiyete karşı oluşabilecek potansiyel tepkiyi önlemeye yönelik olurken diğer taraftan İslami kültürünün çekiciliği ve etkileyciliğini artıran, ayetlerle de desteklenen söylemler ile kullanıcıların İslami kültüre giderek daha fazla güven duyduğu ve bağlandığı gözlenmiştir.

“İslama yergi”

@EFeGorkemUmit: #İslamDiniKardeslikDinidir koca bir yalan Diğer tüm dinler gibi yalanlar ustune kurulu savaş dinidir.Örneğin Kafirun Suresi. Tr mealine bakın

@AysunKamek: #islamdinikardeslikdinidir Yalnız dinsizler sizlerden daha inançlı !! Kör cahiller!!

@AysunKamek: #islamdinikardeslikdinidir ha s*ktir oradan coluk cocuk yaslisi genci kafalari kes , hirsizlik yap , katliamyap sonra sevgimizden yok artik!

“İslama övgü” tweetlerinin alternatif inşasında İslamı terör ile ilişkilendiren söylemlerin %4 gibi az bir oranda da olsa üretildiği saptanmıştır. @EFeGorkemUmit kullanıcısının tweetinde yer alan ‘savaş dini’ söylemi ile bütün dinler gibi İslamiyetin de yalan üzerine kurulduğu söylemi alternatif inşa için elverişli bir örnek sunmaktadır. Bu söylem toplum nezdinde son zamanlarda yaşanan IŞİD gibi radikal dinci terör örgütlerinin eylemlerine verilen bir tepki olarak düşünülebilir. @AysunKamek kullanıcısının kafa kesme, katliam yapma, hırsızlık yapma gibi söylemleri dinle birlikte ele alması tepkinin boyutunu göstermektedir.

“Batıya karşı tepki”

@1907sizr63: ALLAH : “ Hacca gidin, farzdır.” diyor.... İnsanlar : “ Avrupa da tatile gidiyor “.... #İslamDiniMükemmeldir #Bir_Ayet_Bir_Hadis_Yazalım

@Mihriban_merent: Dünyada son 10 yılda 12 Milyon Müslüman öldü 12 Karikatürist kadar ses getirmedii!! İslamDini KardeşlikDinidir #İslamofobiyeKarşıBirlikOL

@Mrt_Rte: Filistine üzüldüğünüz kadar üzüldük Hollanda'nın Esadı kınadığı kadar kınıyoruz #CharlieHebdo #İslamofobiyeKarşıBirlikOL <http://t.co/od-0XA4G9G3>

@AsraAndolsunKi: Bu şahsın 77 kişilik katliamında kimse Yahudi veya Hristiyanları terörist ilan etmemiştii #İslamofobiyeKarşıBirlikOL <http://t.co/1fFV87nGgQ>

@tucitta20: "İsrail'in katliamları Yahudilik Çin'in katliamları ateizm kaynaklı değildir ama "islam terör dinidir" YERSEN." #İslamofobiyeKarsiBirlikOL

@kayipkentt: Filistin'de binlerce masum insan ölürken ses çıkarmayan A.B.D Fransa'ya gerekli yardım yapılacak demiş Irkçılık budur #İslamŞefkatDinidir

@ERANUBA: Hayatını kaybeden hep benim müslüman kardeşim.. ama görünen, duyulan ve sesi çıkan hep BaTı ...✓ #İslamŞefkatDinidir <http://t.co/1QyDsKm4p2>

@Fecaatavni: Fransa'da öldürülenler Müslüman olsaydı Avrupa'nın tepkisi ne olurdu ? "Bu saldırıyı şiddetle kınıyoruz" "Evet bizde sadece kınıyoruz" !

Batı'ya karşı tepki tweetleri "övgü" kategorisinden sonra %21'lik oran ile en çok paylaşım yapılan kategori olmuştur. İslamın çekirdek bir devlete sahip olmaması nedeniyle Batıyla ilişkiler de, ülkeden ülkeye büyük ölçüde değişmektedir. Türkiye gibi kuruluşundan itibaren geleneksel/modern çatışmasını sürekli olarak yaşayan ülkelerde bu gerilimin farklı zaman dilimlerinde farklı boyutlara geldiği gözlemlenmektedir. @1907szz63 adlı kullanıcının, "ALLAH: "Hacca gidin, farzdır." diyor... İnsanlar : "Avrupa'da tatile gidiyor" ifadeleri Batı kimlik ve değerlerine karşı başkaldırı ve de-modernizasyon alt metni taşımaktadır.

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren siyasi arenada da Batı karşıtlığının benimsendiği ve kamuoyunda da bu politik yönelimin karşılık bulduğu görülmektedir. Bir taraftan da Irak işgali ile başlayan ve devam eden süreçte Batının uyguladığı politikalar nedeni ile Müslüman ülke vatandaşlarında Batıya karşı tepkinin daha da arttığı görülür. Charlie Hebdo saldırısında da bu yönelimin devam ettiği gözlenmiştir. İsrail ve Filistin arasındaki gerilim bu söylemlerin odak noktasını oluşturmuştur. Bu kategori altında ortaya çıkan söylemler Huntington'ın (2014), Batı merkezli çifte standartlar iddiasına karşılık gelir. Huntington bu durumu şöyle ifade eder:

Batılı-olmayanlar, ayrıca, Batı ilkesi ve Batı eylemi arasındaki çelişkilere dikkat çekmekte tereddüt etmezler. Riyakarlık, çifte standartlar ve yersiz itirazlar evrenselcilik takıntılarının bedelidir. Demokrasi, Müslüman köktendincileri iktidara taşınamaması koşuluyla desteklenir; silahsızlanma İran ve Irak için dayatılan, ama İsrail için dayatılmayan bir konudur; serbest ticaret, ekonomik büyümenin iksiriyken tarım için bu söz konusu değildir; insan hakları Çin'le ilgili bir meseleyken Suudi Arabistan'la pek ilgisi yoktur; petrol sahibi Kuveytlilere yönelik saldırılarının önü büyük ölçüde kesilir, ama petrol sahibi olmayan Boşnaklara yönelik saldırılar engellenmez. Çifte standartlar pratikte, evrensel ilke standartlarının kaçınılmaz bedelidir (2014, s.269).

“Saldırısı kınama”

@Betulcugum: İste bu yuzden mizah "@bunsenbeki: danimarkalı karikatürist ruben l. oppenheimer'in gözüyle #CharlieHebdo katliamı.http://t.co/cgjjjG0uKw"

@Boycottisrail: Gereğesi ne olursa olsun her katliam İslamdışıdır! İslam adına katliam müşriklidir İslam, nefret değil, sevgi dinidir #İslamŞefkatDinidir

Saldırısı doğrudan kınayan söylemler %3 gibi oldukça düşük bir oranda temsil olanağı bulmuştur. Saldırısı kınarken bir taraftan yine İslami kaynaklara referans veren söylemler dikkat çekmektedir. Ayrıca kullanıcılar diğerlerinden farklı olarak bu saldırısı katliam olarak nitelendirmiştir. Bu kategorideki oranların çok düşük olması tepkilerin daha çok savunma mekanizmasına dönüşerek İslam dininin terörle bağlantısını zayıflatacak söylemlere yönelindiğini ortaya koyması açısından dikkat çekmektedir.

“Saldırısı olumlama”

@gn_ayten: #İslamDiniKardeşlikDinidir Haince saldırılar ve Terör İslam'ın ruhuna terstir ama hainlerin ve kahpelerin ruhuna değil...

@ezgispeaking: "Kafirlerle ve münafıklara karşı cihad et,(...)sert davran.Onların varacağı yer cehennemdir" Tahrîm Suresi,9.Ayet #İslamDiniKardeslikDinidir

@TrigerOsman: Fransa Cezayir'de Kafa Kesmeden Önce, Tekbir Getirmedi. O Zaman Susalım, Ölümeleri ve Sömürülmeleri Haktır. http://t.co/yWxbevr2YM

Saldırısı olumlayan söylemlerin %6 oranında olması ve kınayan söylemlere göre yüzde yüz daha yüksek olması araştırma bağlamında radikalizmin yükseldiğini göstermektedir. Tıpkı övgü kategorisinde olduğu gibi burada da ayetler üzerinden saldırısı olumlayan söylemlerin yer alması dikkat çekicidir. Burada yer alan söylemler açısından Charlie Hebdo'nun toplumsal düzene bir tehdit oluşturduğu ve bu nedenle de kâfir ve münafık olarak görüldüğü ve giderek radikalleşen bir İslami söylemin nesnesi haline dönüştürüldüğü görülmektedir. Hardt ve Negri'ye göre İslami radikalizm, oryantalist bir tutumla hoşgörü yoksunu dinsel bağnazlığa indirgenirken aslında modernliğe karşı kararlı bir hareket olarak konumlandırılır. Yukarıda yer alan söylemlerin modernizm karşıtı bir tutum yerine şiddeti ve terörü olumlayan bir refleksle öne çıkması Hardt ve Negri'nin yorumundan farklı bir perspektifin varolabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

“Bilgilendirme”

@zaman_fransa: ZAMAN FRANSA. Manşet: Dehşet Başyazı: Vahşete karşı birlikte karşı koyulmalı #MüslümanTeröristTeröristMüslümanOlamaz <http://t.co/ZJYxDZd5NF>

@ZamanDunya: Fransa Cumhurbaşkanı Hollande: Özgürlük, barbarlıktan daha güçlüdür zaman.com.tr/dunya_hollande... <http://t.co/VhilkPLR4i>

@TrendNe_: Terörist Saldırı haberi Fransa da 1 numaradan Aranıyor. Şu anda 2. Haber ile Arasında 25 kat fark var. Türkiye den ise 100 kat fazla Aranıyo

“Bilgilendirme” kategorisi %6’lık bir orana sahiptir. Bu kategori altında saldırıya ilişkin paylaşılan enformatif tweetler yer almıştır. Tweetlerin söylemlerine baktığımızda Fransa’nın İslamiyete karşı negatif bir söylem içine girmedigini gösteren iletiler paylaşıldığı dikkat çekmektedir. “Vahşete karşı birlikte karşı koyma”, “Özgürlük, barbarlıktan daha güçlüdür” ifadeleri bu söylemi güçlendiren ifadelerdir.

“Komplo teorileri”

@Mihriban_merent: Bir saldırının faillerini arıyorsanız Kimin işine yaradığına bakın ..! #CharlieHebdo #İslamofobiyeKarşıBirlikOL <http://t.co/HiMjtxnBHY>

@Mihriban_merent: Bu kadar PROFESYONELCE Ve Cesurca yapılan bir saldırıdan Avrupada haberi olmayan İSTİHBARAT birimi yoktur..! #İslamofobiye-KarşıBirlikOL

@ErdalBayansal: @yigitbulutt : Hedef Bu Coğrafya Ve Bu Coğrafyanın Halkları, UYANIN YALVARIRIM UYANIN..! #İslamŞefkatDinidir <http://t.co/k3UH-qEKRVf>

@kbbmustafaak: Fransa'daki saldırıyı İslama mal etmek isteyenler, büyük bir küresel oyun içinde olanlardır. Bu oyunu Müslmanlar bozmalı.

“Komplo teorileri” kategorisinde %6 oranında bir içerik oluşturduğu saptanmıştır. Bu kategori altındaki söylemler bu saldırının daha büyük bir oyunun parçası olduğunu ima etmektedir. Batının kendisinden dolayımlanan tek odaklı bir dünya hegemonyası yaratmaya karar vermesi ile artan kaygıların burada üretilen söylemlerde de açığa çıkması dikkat çekicidir. “Küresel oyun”, “Hedef bu coğrafya”, “saldırıdan haberi olmayan istihbarat birimi yoktur” gibi söylemler; İslam toplumlarının önceki deneyimleri (Irak işgali, Filistin meselesi vb.) ışığında ortaya çıkan ve Batının kendi çıkarları çerçevesinde şekillendirdiği politikalarla beslenmektedir.

Huntington bunun Batı için evrenselcilik anlamına geldiğini, diğer medeniyetler için emperyalizm anlamına geldiğini belirtir: “Batı, üstün konumunu ayakta tutmaya ve kendi çıkarını dünya cemaatinin çıkarları diye tanımlayarak savunmaya çalışıyor ve bu çabasını sürdürecektir. Bu terim (“dünya cemaati”), ABD ve diğer Batılı güçlerin çıkarlarını yansıtan eylemlere küresel meşruluk kazandırmak amacıyla yumuşatılmış kolektif bir topluluk adını aldı (ve “Özgür Dünya” teriminin yerine geçti). Söz gelimi, Batı, Batılı-olmayan toplumların ekonomilerini, kendisinin hâkimi olduğu küresel bir ekonomik sistemle bütünleştirmeye çalışıyor” (2014, s.268). Dolayısıyla bu başlık altındaki söylemlerde Batının küresel politikalarına karşı İslami radikalizminin öne çıktığı görülmektedir.

“İç politikaya tepki”

@selamiince :Gerçek İslamın ne olduğunu isterseniz bir de Ermenilere, Alevilere falan da soralım. #CharlieHebdo

@zonguldak: Şaşırdık mı ? dün Sivas -Çorum -Maraş -Malatya -Gezi -Gazi bugün de -Fransa -Charlie Hebdo

@MBekaroglu: Fransa Cumhurbaşkanı: Saldırıda cevabımızı adalet önünde vereceğiz. Bingöl saldırısında Türkiye Başbakanı: Saldırganlara cezaları verildi

@caytiryakisi: Can Dünder: "Kimse G.Kurul'dan umutlanmasın. Orada da bu kez, 'Hepimiz Rezayız' diye bağıracaklar." #MüslümanTeröristTeröristMüslümanOlamaz

@KMY_dersane_kmy: HİZMET YOLU BEKLENTİSİZLER YOLU M.F.Gülen #MüslümanTeröristTeröristMüslümanOlamaz <http://t.co/GVDbUCKvLU>

@yurekk: Valinin TATİL tweeti fransa'daki olayı seri şekilde solladı geçti sivas-taki adamı bile sevindirdi bu tatil. :D lkjlxhfl

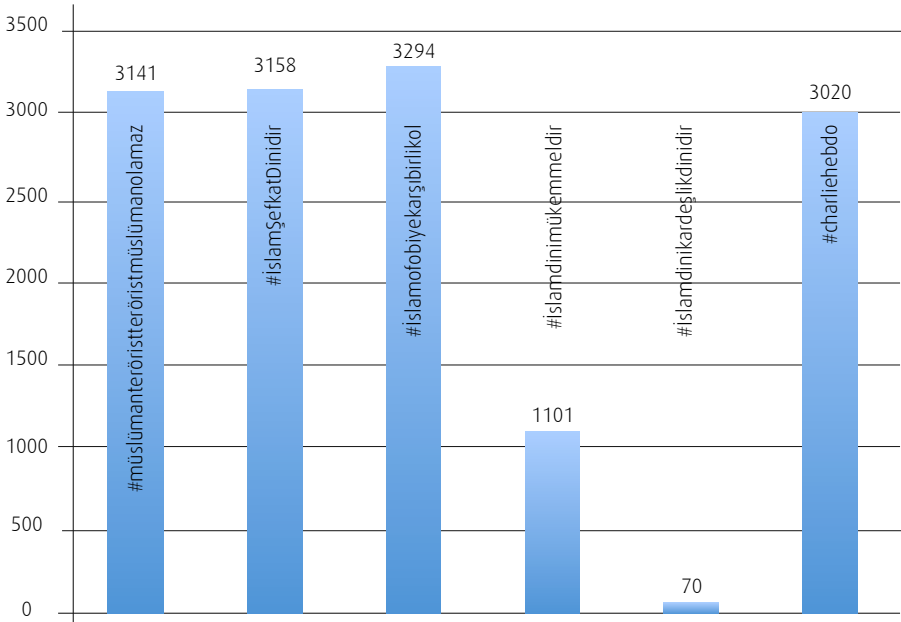
İç Politikaya karşı söylemlerin %11 oranında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu başlık altındaki söylemlerin bir bölümünün İslami radikalizmin Türkiye’de ve uluslararası arenadaki yükselişine tepki içerdiği görülmektedir. Ayrımcılığa maruz kalan Ermeni, Alevi kökenli Türk yurttaşların yaşadıkları üzerinden ön plana çıkan söylemlerde sekülerizm – antisekülerizm çatışması da dile getirilmiştir. Özellikle 1980’li yıllarla birlikte Türkiye’de iç politikada sekülerizm ve anti-sekülerizm, ortaya çıkan yeni gelişmelerle yeniden tartışılmaya başlanmış; kamusal alanda din meselesi ve özgürlükler boyutunda da ele alınan yeni durumlar (cami sayısındaki hızlı artış, imam hatip mezunlarının çıkarına yönelik yeni düzenlemeler, İslami yayınlar ile söylemlerdeki

artış, vb.) iç siyasette din merkezli kutuplaşmanın kökenini oluşturmuştur (Zürcher 2011, s.417).

Diğer söylemler ise hâlâ etkisini gösteren Cemaat-Ak Parti çatışmasını devam ettirmektedir. “Hizmet Hareketi”, “Rıza Sarraf” söylemleri bu tartışmaların iç politika gündeminde hala geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. İstanbul’da kar tatili ile ilgili tweet ise Charlie Hebdo saldırısının Türkiye içindeki gündemde önemli bir yer edinmediğini dile getirerek eleştiren bir söylem ortaya çıkartmıştır.

Hashtag analizi

Çalışmada analiz edilen hashtagler: #müslümanteröristterörist müslümanolamaz, #İslamŞefkatDinidir, #İslamofobiyekarşibirlikol, #İslamdinimükemmeldir, #İslamdinikardeş likdinidir ve #charliehebdo olarak belirlenmiştir. #charliehebdo hariç bu hashtaglerin İslam’ı olumlayan ve öven söylemleri ön plana çıkarttığı görülmektedir. Hashtaglerin dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir. En az tweet paylaşımı #İslamdinimükemmeldir ve #İslamdinikardeşlikdinidir etiketleri altında yapılmıştır.

Tablo 3: 7 Ocak 2015 Günü Elde Edilen Hashtaglerin Analizi

Sonuç ve değerlendirme

Çokluk, bir taraftan imparatorluk yapısının temel yapı taşıyken diğer yandan onun çöküşü için de devrimci potansiyeli bünyesinde taşır. Bu noktada, Hardt ve Negri, çokluğun işlevsel özellikleri doğrultusunda yeni bir proleter bilinç ve sınıf çatışması üzerine ortaya çıkabilecek sınıf tabanlı yeni toplumsal hareketlerin inşasına önem atfederken, diğer yandan, çokluğun İslami radikalizmin kökenlerinde de bulunduğu ve bu radikal hareketlerin anti-küresel ve anti-modernist bileşenler etrafında biçimlendiğine dair görüşleriyle incelenmeye değerdir.

Şunu belirtmek gerekir ki, Hardt ve Negri'nin İslami radikalizm üzerine vardıkları görüş birliği İslam kökenli terörizmle değerlendirilmez; bu değerlendirmenin kendisinin son derecede Batı merkezli, oryantalist bir bakış açısı sunduğu inkâr edilemez. Ne var ki Hardt ve Negri, İslami radikalizmin ne olduğu noktasında net bir değerlendirme ortaya koymaz; somut olguların varlığı noktasında, sadece ve sadece İran Devrimi'nin önemine atıfta bulunurlar ve bu devrimin tam da modernizm eleştirisinde ikame ettiğine dikkat çekerler.

Uluslararası terörizm bağlamında ortaya çıkan bir değerlendirme için İslami radikalizm söylemlerinin etkisi göz ardı edilemez. Terörizmin “meşruiyetini” sağladığı düşünülen dini söylemler ve liderler, öte taraftan Batı için müdahalenin kaynaklarını oluşturmaktadır. Bu temeller üzerinden bakıldığında, eğer İslami Radikalizm çokluk inşasını bünyesinde taşıyorsa, bu türden bir çokluk imparatorluğu yıkmak için bir potansiyel oluşturmak yerine onu her defasında yeniden üreten bir araç olarak işlev görür.

Bu bağlamda İmparatorluk kavramını sorunsallaştıran bu çalışmada elde edilen verilere göre, Charlie Hebdo saldırısı sonrasında Türkiye’de ortaya çıkan ilk tepkiler, çoğunlukla İslam dinine övgü ve Batı karşıtlığının üretildiği söylemler üzerine inşa edilmiştir. Bu veriler Türkiye gündemi üzerinden okunduğunda Twitter’da üretilen kullanıcı söylemlerinin, iktidar partisinin benimsediği İslami muhafazakâr ideolojiyi yeniden ürettiği öne sürülebilir. Çalışmada % 11 oranında belirlenen “iç politikaya tepki” kategorisindeki söylemler sekülerizm-antisekülerizm merkezli kutuplaşma, farklı din, etnik köken ve mezhep gibi meseleler üzerinden gündeme gelen ayrışma meselelerine karşı geliştirilen tepkileri içerir ki Hardt ve Negri'nin çokluk kavramı bu kategori altında daha net okunmaktadır. Bu tepkilerin tarihsel kökenleri mevcut olup –bu kategorinin tweetlerinde de görüleceği üzere- Türkiye’nin

yakın geçmişine ait toplumsal-siyasal olayların (Sivas Katliamı, Maraş Katliamı, vb.) söylemsel olarak yeniden temsil edildiği görülmektedir.

Oluşturulan kategoriler arasında “saldırımı olumlama” kategorisi % 6 oranına sahiptir. Bu terörist saldırının olumlanmasının radikal bazı söylemlerle kurulduğu ve çeşitli ayetler ile dini metinlerin bu yönde kullanılmasıyla oluşturulduğu görülmektedir. Buna karşılık, saldırımı kınama % 3'lük bir oran ile olumlanmanın altında kalmıştır. Bu noktada söylemlerde yine İslam dinine referans verilmiştir ve tweetler terörizm ve İslam sözde birlikteliğini yıkmaya çalışan bir savunma mekanizması gibi çalışmıştır. “Komplo teorileri” kategorisinde % 6'lık bir veriye ulaşılmıştır. Bu kategori altında oluşan temel argümanlar küresel oyun gibi söylemler üzerine inşa edilmiş; devlet destekli bir uluslararası terör fikri gündeme gelmiş ve Ortadoğu'ya yönelik küresel tehditlere dikkat çekilmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin başını çektiği işgal politikalarının uluslararası kamuoyunu etkilediği düşünülebilir. Bu etkinin gelişmiş ülkelerin çıkar ilişkileri ve buna dönük politikaları dolayısıyla oluşan güvensizlik ikliminin de kökenlerinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. % 4'lük bir orana sahip olan “İslama yergi” kategorisinde ise El Kade ve son olarak İŞİD gibi İslami söylemleri kullanan terör örgütlerine karşı oluşan tepkinin, dine karşı tepkiyi oluşturduğu sonucuna ulaşılmasına sebep olabilir. “Bilgilendirme” kategorisinde ise % 6'lık bir oran ortaya çıkmıştır. Bu kategori çerçevesinde ele alınan tweetler, Fransa'dan gelen açıklamalar ve Fransa merkezli gazetelerden çıkan haberleri içermektedir.

Terörizm gibi toplumlara korku ve endişe salan bir eylemler ağının, dinler ve ideolojiler çatışması olarak yankı bulması ve tepkilerin bu merkezden oluşması akla yeni bir imparatorluk çağına girildiği yönündeki kuşkuları getirmektedir. Bu yeni durumda, birbirleriyle aynı toprakları paylaşan vatandaşlar arasında (özellikle Müslüman nüfusun yoğun olduğu Avrupa'da) din merkezli çatışmaların radikalleşmesi endişesi Charlie Hebdo saldırısında olduğu gibi yeniden gündeme gelmiştir. Böyle bir ortamda, çoğunlukla terör eylemleri ile bütünleşen İslami radikalizmin Hardt ve Negri'nin ele aldığı gibi çokluk ekseninde ele alınması, araştırma verilerinin de ortaya koyduğu üzere oldukça zordur. Bunun yerine imparatorluğun (özellikle biyo-iktidar ve hegemonya bağlamında) yeniden üretimi noktasında bir araç olarak gösterdiği varlık, ileride yapılacak olan araştırmalar açısından oldukça verimli bir alan olacaktır.

Kaynaklar

- BACCHI, U. (2012) France: Charlie Hebdo website hacked over Prophet Mohammed cartoons. *International Business Times*. 19 September. <http://www.ibtimes.com/>
- BAL, İ. (2006) Terör nedir? Neden terörist olunur?. BAL, İ. içinde. *Terörizm: terör, terörizm ve küresel terörle mücadelede ulusal ve bölgesel deneyimler*. Ankara: USAK, s.7-23.
- BBC NEWS WORLD (2013) *Iraq study estimates war-related deaths at 461,000*. [Çevrimiçi]. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24547256>. [Erişim Tarihi: 21/04/2015].
- BBC NEWS EUROPE (2015) *Charlie Hebdo: gun attack on french magazine kills 12*. [Çevrimiçi]. <http://www.bbc.com/news/world-europe-30710883>. [Erişim Tarihi: 27/01/2015].
- COOPER, J. R. (2011) Crowds and Spinoza's concept of the political. *Mediations*, 25(2), s.37-59.
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2001) *Conclusions and plan of action of the extraordinary european council meeting on 21 September 2001*. [Çevrimiçi]. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf [Erişim Tarihi: 27/01/2015].
- ÇAKIR, R. (2003) El Kaide hakkında yanlış bildiğimiz on şey. *Vatan*. 22 Kasım. <http://www.gazetevatan.com>.
- DOĞANAY, Ü. (2007) AKP'nin demokrasi söylemi ve muhafazakarlık: muhafazakar demokrasi ve eleştirel bir bakış. *SBF Dergisi*, 62 (1), s.65-88.
- ERGİL, D. (1992) Uluslararası terörizm. *SBF Dergisi*, 47 (3), s.139-143.
- FUKUYAMA, F. (1992) *The end of history and the last man*. New York: Macmillan.
- GIDDENS, A. (1998) *The third way: the renewal of social democracy*. London: Wiley-Blackwell.
- HALATÇI, Ü. (2006) 11 Eylül terörist saldırıları ve Afganistan operasyonunun değerlendirilmesi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 107, s.80-98.
- HARDT, M. ve NEGRİ, A. (2003) *İmparatorluk*. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- HARDT, M. and NEGRİ, A. (2004) *Multitude war and democracy in the age of empire*. New York: The Penguin Press
- HERRING, SUSAN C. (2008) *The handbook of discourse analysis*. SCHIFFRIN, D., TANNEN, D., & HAMILTON, H. E. (der.) içinde. *Computer-Mediated Discourse*. John Wiley & Sons.

- HOBBSAWM, E. (2008) *Küreselleşme, demokrasi ve terörizm*. Çev. Osman Akınbay. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- HUNTINGTON, S. P. (2014) *Medeniyetler çatışması ve dünya düzeninin yeniden kurulması*. Çev. Mehmet Turhan ve Y. Z. Cem Soydemir. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- INSTITUTE FOR INTERNATIONAL LAW AND JUSTICE (2001) *Afghanistan Security Council Resolution 1368, 12 September 2001*. [Çevrimiçi]. <http://iilj.org/courses/documents/AfghanistanSCResolutions.pdf> [Erişim Tarihi: 27/01/2015].
- KARAŞAHAN, M. (2003) *Terörün efendileri*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- KONGAR, E. (2011) *Küresel terör ve Türkiye küreselleşme, Huntington, 11 Eylül*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- MICHTA, A. A. (2006) Transatlantic troubles. *The National Interest*, 86, s.62-66.
- NBC NEWS. (2015) *Turkey probes Cumhuriyet newspaper over Charlie Hebdo excerpts*. [Çevrimiçi]. <http://www.nbcnews.com/storyline/paris-magazine-attack/turkey-probes-cumhuriyet-newspaper-over-charlie-hebdo-excerpts-n286746>. [Erişim Tarihi: 27/01/2015].
- OVALI, Ş. (2006) AB'nin terörizmle mücadele politikasındaki dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid saldırılarının etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5 (3), s.77-102.
- PENKETH, A. and WEAVER, M. (2015) Charlie Hebdo: first cover since terror attack depicts Prophet Muhammad. *The Guardian*. 13 January. <http://www.theguardian.com/uk>.
- SÖNMEZ, M. (2003) "İslami terör" mü? *NTVMSNBC*. 1 Aralık. <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/3053415/>
- T24 (2015) *Charlie Hebdo katliamı failleri Kouachi Kardeşler öldürüldü*. [Çevrimiçi]. <http://t24.com.tr/haber/afp-polis-parisin-kuzeydogusunda-bir-kisiyi-rehin-alarak-kacan-katliam-zanlilarinin-pesinde,283166>. [Erişim Tarihi: 27/01/2015].
- TÜRE, F. (2005) Muhafazakarlık, yeni sağ ve AKP. *Eğitim Bilim Toplum*, 3 (12), s.40-57.
- UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (2001) *United Nations Security Council Resolution 1373*. [Çevrimiçi]. [http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20\(2001\).pdf](http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20(2001).pdf) [Erişim Tarihi: 27/01/2015].
- U.S. DEPARTMENT OF STATE (201?) *Foreign terrorist organizations*. [Çevrimiçi]. <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> [Erişim Tarihi: 22/01/2015].

- WHITE HOUSE (2015) *Remarks by the President in Closing of the Summit on Countering Violent Extremism*. [Çevrimiçi]. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/02/18/remarks-president-closing-summit-countering-violent-extremism> [Erişim Tarihi: 20/02/2015].
- WILLIG, C. (2008). Foucauldian discourse analysis. *Introducing Qualitative Research in Psychology*, 2, s.112-131.
- ZÜRCHER, E. J. (2011) *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. Çev. Yasemin Saner. İstanbul: İletişim Yayınları.

